Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ, КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Current Issue of Forensic Expertology, Criminalistics and Criminal Procedure

Матеріали VI міжнародної
науково-практичної конференції
(Київ, 20 грудня 2024 року)

Proceedings of the VI International
Scientific and Practical Conference
(Kyiv, December 20, 2024)

Київ
2024

УДК 343.98
А43

Матеріали конференції подано в авторській редакції.
Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних і точність викладеного матеріалу покладено на авторів.

Рекомендовано до друку вченою радою КНДІСЕ
(протокол № 13 від 10.12.2024)

А43 **Актуальні** питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу : мат-ли VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20.12.2024) / за заг. ред. Н. В. Нестор. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. — 559, [1] с.

ISBN 978-617-8565-05-3

Видання містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої актуальним питанням судової експертології, криміналістики та кримінального процесу, що відбулася 20 грудня 2024 року в Києві.

Для працівників судових, правоохоронних органів, установ судової експертизи, викладачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів закладів вищої освіти.

УДК 343.98

ISBN 978-617-8565-05-3

© КНДІСЕ, 2024
© Видавництво Ліра-К, 2024

ЗМІСТ

Cataraga O., Prisacaru V. Tactical aspects in the disposition of judicial expertise 10
Cherniavska O. The role of international cooperation of forensic science specialists in prosecuting war crimes 15
Fabian V., Fenyvesi C. Forensic tactics of personal line-up method 20
Huang P. Diatoms AI examination in forensic drawing cases 25
Krupicka E. An update on image source attribution by means of PRNU . . . 34
Morrow N. U.S. Dual-use export controls and compliance 36
Olckers A. Features of expert research of the African Forensic Sciences Academy 61
Pertsev R. The influence of working under stressful conditions on the mental state of crime scene investigators and methods of counteracting this influence 68
Roux C. Revisiting forensic science through its fundamental principles and the Sydney Declaration – Why does it matter 70
Wyss S. A., Blumer A., Neuwald U., Bogdal Ch. Fine Art Authentication: a multidisciplinary task 74
Алєксєйчук В. І., Ткаченко Ю. В., Князєва О. В. Методична діяльність судово-експертних установ як засіб забезпечення якості підготовки і проведення судових експертиз (на прикладі проведення семінару за участю експертів-психологів) 78
Амеліна А. С. Поняття та види експертних помилок 84
Ананьїн О. В., Марковський О. О. Біометрична ідентифікація як засіб протидії правопорушенням у сфері прикордонної безпеки 87
Антонюк П. Є., Запорощук Л. С., Козіянчук В. В. Покладання на криміналістику непритаманних їй функцій: сучасні компроміси або закономірності розвитку науки? 93
Арефіна Н. М. Судова психологічна експертиза у кримінальному провадженні за матеріалами відеозапису слідчої дії за участю дитини 98
Афанасенко С. І. Кримінологічні проблеми застосування громадських робіт як альтернативного покарання 101
Баулін О. В. Помилки судових експертів: поняття, види, причини і наслідки 105
Бессонов О. В. Передумови впровадження штучного інтелекту в правосуддя в Україні 109
Біла В. Р. Окремі проблемні питання професійної підготовки судових експертів 114

Бондар В. С. Застосування новітніх технологій у документуванні та розслідуванні окремих видів воєнних злочинів 119
Боровська І. А. Деякі проблемні аспекти призначення та проведення експертизи у цивільному судочинстві України 122
Бортун М. І. Правовий статус прокурора у кримінальному провадженні 127
Ващук О. П. Щодо видів методик розслідування злочинів під час російсько-української війни 131
Висікан О. О., Бабенко В. П., Мунчак В. М., Кульчицький А. Б. Проведення ідентифікаційних досліджень дозвукової авіаційної керованої ракети класу «повітря-поверхня» Х-69 134
Герасименко І. В. Актуальність розроблення термінологічного довідника «Судова оцінювально-будівельна експертиза. Терміни та визначення понять» 141
Геселев О. В. Актуальні питання формулювання процесуальних критеріїв для визначення органів правопорядку України 145
Голіян М. В. Клопотання судових експертів у контексті судової почеркознавчої експертизи: особливості та вимоги до порівняльного матеріалу 151
Головач Р. П. Проблемні питання організації та проведення військових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень порядку несення військової служби 155
Гора І. В. Цифрова криміналістика в протидії злочинності 159
Гриненко І. М., Гриненко Ю. І. Вплив положень рамкової угоди між україною та європейським союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування ЄС для України згідно з інструментом *Ukraine Facility* на проведення судових експертиз 163
Гриненко І. М., Проскура К. П. Аграрна нота — новий фінансовий інструмент для кредитування сільськогосподарського виробництва 168
Гринюк В. О. Залучення експерта під час розслідування військових злочинів 175
Грігор Г. М. Якісний огляд місця події у справах про дорожньо-транспортні пригоди як одна з умов попередження експертних помилок . . . 179
Даньшина К. М., Ільяшевич А. О. Актуальність судової експертизи за отруєння тварин ізоніазидом 184
Дереча Л. М., Борзов О. П., Яценко І. В. Застосування сучасних методів судово-біологічного дослідження луски прісноводних і морських риб України 189
Дроздович Н. Л. Роль аналогії закону у забезпеченні єдності судової практики у кримінальному провадженні 194

Євдокимова А. А. Приховані роботи та відповідальні конструкції в будівельно-технічній експертизі 198
Жеребко О. І. Версії — основа планування розслідування 204
Заблоцький І. Є. Окремі випадки встановлення факту підробки підписів способом «на просвіт» 208
Загнітко А. П. Семантико-текстуальна експертиза сучасних пропагандистських текстів: новітні підходи 211
Ігнатьков В. М., Сотніков Д. А. Аналіз конструктивних недоліків габіонних конструкцій, які впливають на якість будівництва фортифікаційних споруд та їх експлуатаційні показники. 216
Калюжна Д. В., Дем'янчук Р. М. Диференціація офісного паперу за волокнистим складом 221
Кам'янський Я. Б., Лучик В. Є. Використання штучного інтелекту в сучасній криміналістиці 226
Каніщев А. В., Олійник О. П., Шум С. С., Ревенок О. А., Радзевілова О. В. До питання про судово-психіатричну експертну оцінку безпорадного стану. 228
Кичко І. М. Окремі теоретико-прикладні аспекти віднесення доказів до таких, що не відповідають критерію допустимості у кримінальному процесі 232
Кішко Д. І. Професійна етика судових експертів 236
Климась Р. В. Процесуальні підстави проведення пожежно-технічних експертиз спеціалістами Державної служби з надзвичайних ситуацій 241
Клименко А. В., Посільський О. О., Артамонова Г. В. Раманівська спектроскопія як метод дослідження барвників під час встановлення абсолютної давності реквізитів документів 248
Коваленко А. В. До питання виокремлення криміналістичного *3D*-моделювання як самостійної галузі криміналістичної техніки 251
Колесник В. А. Окремі напрями криміналістичного забезпечення боротьби з кіберзлочинами 255
Колонюк В. В. До питання про криміналістичний аналіз злочинів проти інформаційної безпеки України 259
Крайнов І. П., Сабадаш В. В. Вагомі та довгострокові чинники глобального негативного впливу бойових дій на довкілля. 264
Красногор О. В. Діяльність органів та установ юстиції та нотаріату України в умовах військового стану зокрема на Чернігівщині (2022—2024 роки). 267
Крикливенко Т. Я. Самоосвіта як спосіб підвищення кваліфікації судового експерта в Україні 273

Куликовська В. С. Ступінь захисту документів, що посвідчують особу, види підробок та методи перевірки автентичності 276
Лисенко А. М. Економічна експертиза: дослідження обґрунтованості витрачання бюджетних коштів 282
Лисенко А. М. Криміналістика та штучний інтелект. 286
Лисенко В. В. Визнання висновків судових експертиз недопустимими доказами (за матеріалами судової практики) 294
Лисенко С. Є. Цифрова криміналістика у розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України 298
Литвиненко Е. С. Судові експертизи щодо злочинів проти основ національної безпеки. Психологічний аспект 303
Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. Щодо «досудових» та «судових» доказів у кримінальному провадженні 307
Лучка Л. В. Особливості відшкодування шкоди, завданої землі та ґрунтам внаслідок збройної агресії та бойових дій 311
Мазниченко Ю. О., Гаврилюк Н. А., Форіс Ю. Б. Техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця екологічної катастрофи: процесуальні і тактичні аспекти 317
Мазниченко Ю. О., Баулін О. В., Виноградова В. С. Організаційно-технічні та правові аспекти функціонування автоматизованих дактилоскопічних обліків в умовах воєнного стану 326
Мазур О. С. Щодо потерпілоорієнтовного підходу в кримінальному процесі України. 333
Мазуровський Д. В., Калюга К. В. Фактори, що впливають на якість і точність слідів пам'яті: когнітивні та зовнішні чинники (як важливий компонент сучасної криміналістики). 336
Макарова О. П. Клініко-психопатологічний метод судово-психіатричної експертизи 341
Матвєєвський О. В. Правові та методичні прогалини організації та проведення експертиз наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів 346
Машаро О. А. Окремі аспекти розслідування вбивства на замовлення . . . 349
Мельник Я. Я. Моніторинг нормативно-правових умов реалізації повноважень на проведення експертизи 351
Милостива Д. Ф. Порівняльний аналіз методологічних аспектів експертизи харчових продуктів у вітчизняній та закордонній практиці . . . 355
Милостива Д. Ф., Бабченко А. В. Використання дендрохронологічного аналізу при незаконному вирубуванні дерев 358
Міщенко Т. М. Інтеграція ШІ-технологій в судово-експертну діяльність 361

Моренко В. І. Продовження строків досудового розслідування: баланс між правозастосуванням і конституційними правами 364
Мороз А. П. Доцільність урахування економічного домашнього насильства у справах щодо встановлення моральних страждань 369
Морозова Т. Р., Морозов О. М. Значення стандарта судової психологічної експертизи із використанням комп'ютерного поліграфа для експертної практики 373
Московченко Д., Афанасенко С. І. Удосконалення законодавчої системи покарань в Україні 378
Мотлях О. І. Вітчизняні нормотворчі процеси у розвитку судової психологічної експертизи з використанням поліграфа 382
Мусієнко А. В., Жук А. М. Актуальні аспекти міжнародної співпраці в судово-медичній експертній діяльності в Україні 388
Науменко С. М. Елементи обліку деяких документів на пластиковій основі, які сприяють їх захисту та контролю. 391
Невинний В. Й., Рувін О. Г. Актуальні проблеми військової експертизи 396
Нестор Н. В. Судові експертизи України як засіб доказування в Міжнародному кримінальному суді відповідно до Римського статуту. . . 398
Овсянникова І. М., Степанова О. В., Воробйова О. Ю. Щодо деяких історичних аспектів розвитку судової експертизи. 403
Окуневич І. Л. Особливості проведення судових економічних експертиз з питань дослідження суми заборгованості за кредитним договором з урахуванням реструктуризації боргу 407
Орловський Б. М. Гарантії діяльності адвоката у кримінальному процесі 410
Пасько Р. М. Дослідження дефектів і пошкоджень будівельних конструкцій під час проведення судових будівельно-технічних експертиз 414
Пиріг І. В. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень 416
Пікалюк Я. В. Ідентифікація фрагментів ракетного озброєння, за якими його складові можна віднести до списку товарів, що підлягають державному експертному контролю 420
Платовський С. В. Вчений-бібліограф Андрій Папаспіракі та його внесок у розвиток української судової експертизи. 424
Полтавський А. О., Нечеснюк М. В. Щодо необхідності уніфікування судово-експертної діяльності в контексті євроінтеграції України 426
Полянський А. О., Лущик І. В. Виклики для судових експертиз із боку штучного інтелекту та шляхи їх подолання. 431

Поплавський А. П. Актуальні питання міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи 435
Радзевілова О. В., Каніщев А. В., Олійник О. П., Шум С. С., Ревенок О. А. Щодо судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі 439
Разумова Г. В. Особливості процесу ціноутворення в умовах воєнного стану. 442
Ревуцька Н. П., Дзюблик І. Ю. Значимість, особливості призначення та проведення судової інженерно-екологічної експертизи як елементу сталого розвитку 445
Родюк О. В. Роль криміналістичної експертизи у розкритті та розслідуванні злочинів 450
Симоненко В. П., Демузенко І. В., Таранець В. М. Проблемні питання проведення земельно-технічних експертиз на територіях, розташованих в зоні можливих бойових дій. 454
Сірий М. І. Актуальні проблеми судової експертизи 457
Слуцька Т. І. Окремі питання перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні 461
Стаднік І. М. Особливості судово-психологічної експертизи дитячих емоційних станів у сімейних конфліктах. 466
Стародубов І. В. Спеціальні знання як категорія доступу до професії судового експерта: проблематика та тенденції розвитку 472
Столітній А. В. Процесуальне місце довідки і висновку спеціаліста у кримінальному провадженні. 475
Стромило А. П., Литвиненко Е. С. Використання маніпулятивних технологій під час російсько-української війни 480
Тамакова Т. А., Невах Є. Г. Особливості проведення психологічних експертиз за справами про визнання недійсними правочинів, укладених дієздатною особою 484
Томин С. В. Роль негласних слідчих (розшукових) дій у припиненні кримінальних правопорушень на стадії їх готування та замаху 488
Топорецька З. М. Правові та практичні проблеми документування фактів катувань українців під час війни 492
Усенко О. В. Правові та етичні засади проведення судових експертиз щодо використання штучного інтелекту на непідконтрольних територіях України. 496
Форіс Ю. Б., Виноградова В. С., Гаврилюк Н. А. Щодо актуальності питань судово-експертної діяльності у зв'язку зі збройною агресією рф 501

Халюзов Є. С. Оцінка висновку експерта, складеного на замовлення учасника справи, у судовій практиці адміністративних судів 503
Хамула Д. В. Ознаки-критерії втілення дитячої порнографії та їх категоріальний розподіл 507
Хамула Д. В. Творчість фон Плюшова, Гальді та Ґльодена як високохудожня закамуфльована дитяча порнографія 512
Цапко Т. В. Ідентифікація куль, стріляних із нарізної вогнепальної зброї, що виготовлені на основі сплаву свинцю з полімерним покриттям 516
Церкуник Л. В. Особливості зупинення кримінального провадження у зв'язку з розшуком неповнолітнього підозрюваного 522
Ціжма О. А. Актуальні питання проведення товарознавчої експертизи об'єктів альтернативних джерел енергії 527
Ціжма Ю. І., Ціжма О. А. Особливості підвищення кваліфікації судового експерта-товарознавця в контексті сучасних інноваційних технологій 530
Чечіль Ю. О. Експертна служба Служби безпеки України: сучасний стан і перспективи розвитку 534
Шаповал К. А. Особливості використання цифрових технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством 538
Шевченко С. О. Реалізація судової експертизи та судового контролю в умовах воєнного стану: роль діджиталізації у ландшафті адміністративно-правового регулювання 542
Шептуховський С. Є. Рівність відповідальності за неналежне поводження із доказами 546
Шумило М. Є. Підстави для прийняття рішення про кримінальне провадження щодо осіб із психічними розладами 549
Юсупов В. В. Розвиток криміналістики та судової експертизи: історичні аспекти та сучасний стан 556

УДК 343.98

Мазниченко Юрій Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Гаврилюк Наталія Андріївна,
молодший науковий співробітник лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Форіс Юлія Борисівна,
молодший науковий співробітник лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Київський науково-дослідний інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КАТАСТРОФИ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ

FORENSIC TECHNICAL SUPPORT FOR THE INSPECTION OF THE SITE OF AN ENVIRONMENTAL DISASTER: PROCEDURAL AND TACTICAL ASPECTS

Розглянуто процесуальні й тактичні аспекти техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця екологічної катастрофи під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля в умовах дії воєнного стану. Наголошено на необхідності напрацювання єдиної методології збирання вихідних даних та оцінки їх інформативної значимості для проведення у подальшому судово-екологічної експертизи.

Ключові слова: вихідні дані; екологічна (техногенна) катастрофа; інформаційна значимість доказів; системний підхід до проведення огляду; екстраполяція даних огляду.

The theses consider the procedural and tactical aspects of technical and forensic support for the inspection of the site of an ecological disaster during the investigation of criminal offenses against the environment during martial law. The need to develop a unified methodology for collecting source data and assessing their informative significance for further forensic ecological examination is emphasized.

Keywords: source data; ecological (technogenic) disaster; informational significance of evidence; systematic approach to conducting an inspection; extrapolation of inspection data.

Ефективне розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля напряму пов'язане з оглядом місць вчинення «екологічних» злочинів. Саме у ході оглядів вилучається переважна більшість речових доказів, слідів злочинної діяльності, які потім стануть вихідними даними при призначенні тих чи інших судово-екологічних експертиз, що встановлять причини та умови скоєння цих екологічних злочинів, конкретних винуватців та їх співучасників, оцінять збитки нанесені довкіллю. Важливою умовою отримання об'єктивних даних у ході огляду є належне техніко-криміналістичне забезпечення необхідних дослідницьких процедур, які проводить спеціаліст за дорученням слідчого (прокурора), а також відповідна тактика застосування засобів та методів збирання доказової інформації.

Окремі питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля були досліджені в роботах таких вітчизняних вчених-криміналістів як Л. Г. Бордюгов, І. В. Гора, В. Н. Карагодіна, С. О. Книженко, В. В. Лаврищева, О. В. Одерій, О. В. Ринкова, М. В. Руденко, А. М. Шульга та ін. Але глибокого системного аналізу застосування методів та технічних засобів у ході огляду місця екологічної (техногенної) катастрофи і напрацювання єдиної методології щодо тактики їх використання, не було зроблено як через об'єктивні чинники,— недостатня розробленість методик проведення огляду місць екологічної катастрофи, так і суб'єктивні — відсутність досвіду документування таких масштабних подій у органів досудового розслідування, шляхом залучення профільних спеціалістів та експертів спеціалізованих експертних установ.

Збройна агресія рф проти України спричинила масштабне знищення, пошкодження та забруднення природних об'єктів та екосистем. Лісові пожежі, що виникли внаслідок обстрілів окупантів, військова техніка, ракети, БП, нафтопродукти, що отруюють ґрунт та водні ресурси, викиди хімічних речовин через обстріли промислових підприємств, затоплення шахт, ризики радіаційних аварій — ось лише невеликий перелік загроз, які несе російська військова агресія для екології не лише для України, а й всьому світу.

Однак, на нашу думку, документування таких масштабних екологічних катастроф, особливо таких як умисний підрив окупантами гребля Каховської ГЕС, проводити надзвичайно складно через різний техногенний вплив на численні, прилеглі до русла Дніпра території, що включають ділянки басейну від Каховського моря до плавнів Дніпра та Дунаю. Тому, у ході огляду спеціаліст (експерт)-еколог у своїй пізнавальній діяльності більше покладається на власний досвід і набуті за час професійної діяльності спеціальні знання, вибираючи методи та засоби збирання інформації про екологічні порушення, керуючись, перш за все, внутрішнім переконанням. Особливо це проявляється у виборі пріоритетних для дослідження тих чи інших характерних

природних локацій, при обстеженні яких можна отримати вибіркові вихідні дані про стан навколишнього середовища (ступінь ураження водних та лісних ресурсів, ґрунтів; негативний вплив на тваринну популяцію; порушення умов для господарської діяльності).

Також, у ході огляду спеціалістом (експертом) обмеженої території, що піддалася техногенному впливу, головна увага акцентується на тих важливих чинниках, які б можна було потім екстраполювати при експертній оцінці збитків завданих всій екосистемі у зоні підтоплення. Хоча, така екстраполяція при проведенні судово-екологічної експертизи стосовно оцінки загальних збитків, у певній мірі матиме деякі похибки, враховуючи специфіку та різноманіття екосистем акваторії нижнього Дніпра. Але такі похибки не матимуть системний характер і прийнятні, з огляду на масштаби екологічної катастрофи та оціночний характер екологічної експертизи, особливо в умовах військового стану, коли розміри збитків довкіллю увесь час зростають по мірі надходження додаткової інформації від уповноважених органів по нагляду (контролю) за природним довкіллям [1, 2].

Особливості документування та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. Під час воєнного стану одного лише Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», було недостатньо для ефективного проведення заходів державного нагляду (контролю) над довкіллям. Тому, на тлі загроз у цій сфері через збройну агресію рф, на державному рівні терміново (через чотири місяці після повномасштабного вторгнення рф) міжвідомчим наказом від 16.06.2022 р. № 94/363/150/226/356 було розроблено «Порядок взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, СБУ, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля» (далі — *Порядок*) що дещо поліпшило ситуацію [3].

Слідчий (прокурор) повинен встановити не лише коло обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України), а й усі факти, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, правильної кваліфікації вчиненого та призначення справедливої міри покарання. З огляду на вищезазначене основною метою такого провадження є встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, виявлення й викриття особи, винної у його вчиненні. Серед іншого, з'ясуванню підлягають такі обставини: які екологічні норми були порушені; хто винен у їх порушенні; до яких наслідків призвело порушення; яка матеріальна шкода спричинена тощо. Перелік таких обставин, визначають у кожному випадку окремо, виходячи з предмета й меж доказування, кваліфікуючих ознак

злочину та обставин, зумовлених особливостями кожного провадження. Відповідно, подальші зусилля органу досудового розслідування, у першу чергу, мають бути спрямовані на встановлення конкретної особи (кола осіб), причетних до вчинення кримінального правопорушення.

Але ефективне розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, з метою встановлення навіть окремих із зазначених обставин, неможливе без використання спеціальних знань у сфері природокористування, якими здебільшого не володіють службові особи, на яких покладене досудове розслідування згаданих правопорушень [4].

Загальні застереження щодо огляду місця екологічної (техногенної) катастрофи. До прибуття СОГ в межах компетенції органів державного нагляду (контролю) вживаються заходи щодо охорони місця події та недопущення до нього сторонніх осіб, збереження слідів, знарядь і засобів вчинення учиненого кримінального правопорушення.

У разі виїзду СОГ за викликом, відповідно до п. 2.2 Порядку, службові (посадові) особи органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, які виявили правопорушення і/або здійснили виклик, можуть бути залучені слідчим (дізнавачем) для надання консультації з питань, що потребують спеціальних знань і вмінь, зокрема при огляді місця події, про що зазначається у протоколі огляду місця події (див. п. 2.3 Порядку).

Службові (посадові) особи органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, які виявили правопорушення та / або повідомили про його виявлення, сприяють прокурору, працівнику органу Національної поліції, СБУ у з'ясуванні обставин вчинення кримінального правопорушення, зокрема при огляді місця події, а у разі з'ясування обставин вчинення кримінального проступку — надають пояснення, висновки, допомогу щодо зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (див. п. 2.4 Порядку).

З метою забезпечення належної взаємодії органи прокуратури, Національної поліції, СБУ, органи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища забезпечують обмін інформацією, доступ до баз (банків) даних, у порядку, встановленому законодавством, проводять спільні навчання (див. п. 4.10 Порядку).

Порядок залучення спеціаліста-еколога органом Національної поліції, СБУ та прокуратури (див. п. 6.1-6.7 Порядку. Спеціалісти за ініціативою уповноважених осіб органів Національної поліції, СБУ або прокуратури можуть залучатися для огляду місця події, з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення під час кримінального провадження, а також

в інших випадках, визначених законодавством. Як спеціалісти можуть залучатися суб'єкти, які є фахівцями відповідних підрозділів органів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також експерти державних спеціалізованих експертних установ МВС України, Міністерства юстиції України та СБУ.

У разі необхідності невідкладного залучення спеціаліста, зокрема у нічний час, відповідні посадові особи органу національної поліції, СБУ чи прокуратури телекомунікаційними засобами або в інший спосіб звертаються до органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, його територіального (регіонального, міжрегіонального) органу.

Уповноважена службова (посадова) особа органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища невідкладно організовує залучення такого спеціаліста та забезпечує його участь у проведенні слідчих чи процесуальних дій.

Невідкладно, але не пізніше дня залучення спеціаліста, у порядку, передбаченому п. 6.3 Порядку, постанова про залучення як спеціаліста направляється до органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, його територіального (регіонального, міжрегіонального) органу чи спеціалізованій державній установі або її копія надається відповідному спеціалісту.

З метою залучення працівника органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, або судового експерта спеціалізованої державної установи, фахівця підприємства, установи, організації, або іншої особи, що володіє спеціальними знаннями та навичками, як спеціаліста відповідна посадова особа органу Національної поліції, СБУ чи прокуратури завчасно (не пізніше ніж за десять днів до бажаної дати залучення) письмово звертається до органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, спеціалізованої державної установи, підприємства, установи, організації для визначення інформації про конкретного працівника, який у подальшому буде залучений як спеціаліст. Аналогічний порядок інформування, залучення таких осіб органом прокуратури застосовується у разі покладення судом на підставі ч. 2 ст. 327 КПК України обов'язку на прокурора забезпечити їх прибуття до суду для допиту як свідка, експерта, надання пояснень та консультацій суду.

Після отримання інформації про можливість виділення конкретних осіб слідчий чи прокурор приймає рішення про залучення відповідної особи як спеціаліста, про що виносить постанову, копію якої направляє до органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного

середовища, спеціалізованої державної установи, підприємства, установи, організації або вручає спеціалісту. Постанова слідчого, прокурора про залучення фахової особи як спеціаліста є обов'язковою для виконання.

Звернення органу прокуратури, поліції, СБУ щодо залучення спеціаліста розглядає керівник або його перший заступник чи заступник відповідно до компетенції органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, спеціалізованої державної установи або підприємства, установи, організації.

За результатами його розгляду керівник або його перший заступник чи заступник відповідно до компетенції органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, спеціалізованої державної установи або підприємства, установи, організації приймає одне з таких рішень:

— про надання пропозицій щодо конкретної особи, яка може бути залучена як спеціаліст;

— про відмову в залученні спеціаліста, якщо у зверненні органу прокуратури, Національної поліції, СБУ порушено питання, які не належать до компетенції органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, спеціалізованої державної установи, підприємства, установи, організації, або відсутній фахівець, що володіє відповідними знаннями та навичками.

Спеціаліст може бути залучений для надання технічної допомоги, фотографування, складення схем, планів, креслень, відбору зразків тощо, а також для надання висновків (зокрема, щодо завданої шкоди (збитків)), у випадках, установлених кримінальним процесуальним законом.

Залучений у кримінальному провадженні спеціаліст використовує свої спеціальні знання і в межах компетенції надає консультації та відповіді на питання, фіксує факти порушення законодавства, визначає розмір матеріальної шкоди (збитків) та службових (посадових) або інших осіб, внаслідок дій або бездіяльності яких допущено порушення законодавства та спричинено шкоду чи завдано збитки.

На переконання Т. В. Банної, Л. В. Полуніної та І. В. Пирога ефективність огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з екологічною чи техногенною катастрофою, зумовлена такими факторами:

1) своєчасним виїздом на місце події (екологічна чи техногенна катастрофа може продовжуватися навіть під час огляду, наприклад, у разі масштабної пожежі на нафтобазі чи паводку після руйнування греблі);
2) кваліфікованими діями слідчого, залучених спеціалістів та інших учасників огляду;

3) чітким дотриманням вимог процесуального законодавства та розроблених криміналістикою рекомендацій щодо застосуванням засобів криміналістичної техніки у ході огляду місця вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля [5];
4) суворим дотримання заходів особистої безпеки (необхідністю використання медичних масок, респіраторів, спеціального одягу, а при роботі з отруйними чи токсичними речовинами — протигазів, гумових рукавичок відповідного ступеню захисту);
5) застосуванням технічних засобів, які у польових умовах дозволяють визначити масштаби та прогнозувати очікувані наслідки катастрофи (експрес-аналіз на предмет встановлення виду та концентрації отруйних речовин та їх сполук; з'ясування наявності та площі витікання у водні ресурси паливно-мастильних матеріалів (ПММ); виявлення забруднення джерел питної води каналізаційними стоками та оцінювання ймовірного погіршення епідемічної обстановки через руйнування кладовищ, могильників для тварин тощо);
6) вжиття заходів спільно з екстреними службами, підрозділами цивільного захисту та органами місцевого самоврядування, відповідно до алгоритму дій щодо недопущення розповсюдження отруйних речовин та локалізації місць з токсичними відходами, а також їх вилучення, транспортування та захоронення у спеціально відведених сховищах [6].

На основі аналізу думок вищезгаданих вчених-криміналістів, нами вбачаються такі основні завдання огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних із екологічною катастрофою техногенного характеру (наприклад, унаслідок витоку отруйних чи токсичних речовин):

1) забезпечення безпеки громадян, тварин (недопущення їх контакту з місцем вчинення злочину);
2) виявлення та фіксація криміналістично значущої інформації про отруйні речовини або їх сполуки, основні джерела їх надходження, а також вилучення останніх за участю екстрених служб;
3) виявлення та вилучення інших слідів кримінального правопорушення (обрання найбільш раціонального способу вилучення та транспортування об'єктів із ймовірним вмістом отруйних речовин, наприклад: трупів тварин; інфікованої чи отруєної риби; тушок птахів та зразків їх тканин, вилучених при ексгумації; отруєного одягу, речей чи предметів потерпілих людей тощо);
4) визначення обстановки події, механізму вчинення злочину, напрямів розслідування та розроблення загальних версій стосовно події правопорушення та його учасників;

5) одержання вихідної інформації для організації пошуку правопорушників та провадження інших слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та інших процесуальних дій.

Фото- відеозйомка техногенних катастроф залишається одним з важливих методів фіксації криміналістично значимої інформації у ході огляду місця події при розслідуванні правопорушень проти довкілля завдяки документальній точності відображення події.

Фотозйомка місць вибуху та пожежі, які спричинили екологічну катастрофу. Якщо екологічну катастрофу супроводжували вибухи або пожежі, то виявлення вогнища вибуху, зони горіння, ділянки, де безпосередньо відбулася катастрофа, зазвичай, не викликає серйозних труднощів. Однак і в цих випадках послідовність фотозйомки не може бути чітко визначеною. Якщо, наприклад, на території, яка прилягає до зони горіння, виявлені явні сліди готування до вчинення кримінального правопорушення (наприклад, сліди врізання в гілку нафтопроводу), починати треба з фотографування прилеглої території. Якщо до моменту приїзду спеціаліста пожежа на місці екологічної катастрофи ще не локалізована, варто почати зйомку із зони горіння, причому сфотографувати її із чотирьох сторін, щоб був добре видно колір полум'я й диму. Крім того, зону горіння доцільно фотографувати неодноразово, з певним розривом у часі, щоб можна було потім простежити динаміку поширення цієї пожежі.

У разі, якщо характер розслідуваної екологічної катастрофи дозволяє, до початку фотозйомки варто отримати хоча б загальне уявлення про місце події. Наприклад, прибувши на місце екологічного лиха, яке супроводжується пожежею, до початку фотозйомки доцільно з'ясувати такі орієнтуючі відомості:

— що горить (характер об'єкта, на якому виникла пожежа);
— характер хімічних речовин та матеріалів, наявних в зоні пожежі (їх призначення та ступінь токсичності);
— ступінь поширення пожежі, уточнити взаємне положення палаючих та суміжних з ними об'єктів;
— основні підступи й проїзди, а також розібратися в територіальних характеристиках місцевості де виникло екологічне лихо, яке супроводжується пожежею.

Така інформація допоможе провести огляд місця події та його фотозйомку цілеспрямовано й у якомога стислий термін. Коли одержання такої інформації пов'язано із значними труднощами (наприклад, при залізничній катастрофі, яка супроводжується екологічним лихом, після прибуття на місце призначення часто буває відомо лише, який потяг зазнав катастрофи

й у якому приблизно районі), варто розпочинати фотозйомку, не чекаючи її отримання.

Огляд місця події екологічної катастрофи є пріоритетним серед окремих системі слідчих (розшукових) дій, оскільки зібрана криміналістично значуща інформація під час його проведення складає основну частину доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних із злочинами проти довкілля, надає уявлення про механізм вчинення такого злочину, а також сприяє визначенню напрямів подальшого ходу його розслідування.

У підсумку слід зазначити, що запорукою повного та об'єктивного проведення судово-екологічних експертиз у кримінальному провадженні щодо правопорушень проти довкілля є скоординована взаємодія органів досудового розслідування з органами державного нагляду (контролю) та державними спеціалізованими експертними установами з метою отримання достовірних вихідних даних. Перш за все, це стосується збирання доказової інформації у ході огляду місця екологічної (техногенної) катастрофи є участь спеціалістів-екологів державного нагляду (контролю) та спеціалістів (експертів) державних спеціалізованих експертних установ та використанням інноваційних техніко-криміналістичних засобів (БПЛА, аерокосмічна фотозйомка, *LiDAR*-сканування тощо). Також не менш важливою компонентою у збиранні документальних вихідних даних є нормативно-правове врегулювання питань, пов'язаних з процедурою визначенням збитків, завданих довкіллю військовими діями агресора.

Перелік посилань

1. Розробка посібника «Огляд у кримінальному провадженні» : звіт про НДР (остаточний). Мін'юст України; кер. Ю. О. Мазниченко. Київ : КНДІСЕ, 2023. 280 с. № ДР 0123U101301.
2. Мазниченко Ю. О., Колонюк В. П. Особливості отримання вихідних даних при проведенні судово-екологічної експертизи під час воєнного стану. *30 років Закону України «Про судову експертизу»: сучасний стан та перспективи вдосконалення* : тези всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 15.02.2024). Одеса : ОНДІСЕ, 2024.
3. Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля : наказ Офісу Генерального прокурора, МВС України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.06.2022 № 94/363/150/226/356.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094#Text (дата звернення: 14.11.2023).
4. Богатирчук О. М., Марко С. І. Особливості документування та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 173—182.
5. Банна Т. В., Полуніна Л. В. Тактичне забезпечення огляду місця події. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : мат-ли наук.-практ. конф. (Харків, 28.11.2019). С. 27—29.
6. Пиріг І. В. Шляхи вдосконалення тактики огляду місця події. *Актуальні питання криміналістики* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20.12.2019). Київ : НАВС. С. 169—172.

УДК 343.98

Мазниченко Юрій Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу наукової та нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Баулін Олег Вячеславович,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу наукової та нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Виноградова Валентина Степанівна,
молодша наукова співробітниця відділу наукової та нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ ОБЛІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ORGANIZATIONAL, TECHNICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF AUTOMATED FINGERPRINT REGISTRATIONS UNDER MARTIAL LAW

Висвітлено організаційно-технічні та правові аспекти функціонування автоматизованих дактилоскопічних обліків в умовах воєнного стану.

УДК 343.98

Форіс Юлія Борисівна,
молодша наукова співробітниця відділу наукової та нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Виноградова Валентина Степанівна,
молодша наукова співробітниця відділу наукової та нормативно-методичної діяльності лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Гаврилюк Наталія Андріївна,
молодша наукова співробітниця відділу міжнародного співробітництва та підготовки експертів лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів

Київський науково-дослідний інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ПИТАНЬ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ

REGARDING THE RELEVANCE OF FORENSIC ISSUES IN CONNECTION WITH THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION

У тезах висвітлено зміни у пріоритетах актуальності питань у галузі теорії судової експертизи (судової експертології) у зв'язку зі збройною повномасштабною агресією рф.

Ключові слова: актуальність; питання судової експертології.

The theses highlight changes in the priorities of the relevance of issues in the field of forensic theory (forensic expertise) in connection with the armed full-scale aggression of the russian federation.

Keywords: relevance; issues of forensic expertise.

Уважний спостерігач помітить, що після повномасштабного вторгнення рф в Україну дещо змінилися пріоритетні напрямки досліджень і пов'язаних із цим тематик конференцій, круглих столів, семінарів тощо, і власне виступів (доповідей) на них [1].

Спочатку, протягом 2022 року з моменту вторгнення, науково-методичне співробітництво перебувало в стані затишшя, конференції практично не проводилися, суспільство оговтувалося від біди і вчилося жити у військових умовах. Потім число науково-методичних заходів стрімко збільшилося. Часто до організаторів заходу стали залучатися співорганізатори, всеукраїнська співпраця в науково-методичній сфері посилилася.

На перший план актуальності вийшли військові, вибухо-технічні, екологічні, економічні дослідження.

Так, якщо до повномасштабного вторгнення рф, в питаннях загальної теорії судової експертизи (судової експертології) домінували питання, пов'язані з гармонізацією законодавства України щодо регулювання судових експертиз, а також питання адаптації українського законодавства до міжнародного, то наразі нагальними стали питання розвитку міжнародного партнерства українських інституцій в царинах отримання іноземного обладнання і навчання персоналу роботі з цим обладнанням, стандартизації виробничих процесів та гармонізації стандартів якості з міжнародними.

Актуальними залишаються питання антитерористичної діяльності і протидії військовій агресії. Так, щорічні заходи, присвячені висвітленню цих питань, набули ще більшої ваги.

Якщо в екологічній експертизі домінували питання визначення шкоди, спричиненої незаконним виловом риби чи незаконним використанням лісогосподарських угідь, то з початком повномасштабного вторгнення рф домінують питання дослідження наслідків шкоди довкіллю, спричиненої збройним конфліктом: явища екологічних катастроф, шкоди, спричиненої довкіллю збройними діями ворога, що стосується як земельних господарств, так і лісництва, водних ресурсів, повітря тощо.

Якщо до початку повномасштабного вторгнення рф резонансними економічними справами були справи, пов'язані з розкраданням коштів і майна в особливо великих розмірах, то з початком повномасштабної війни на перший план вийшли питання відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації.

Визначними і дуже суспільно необхідними і важливими є експертизи, якими визначаються характеристики зброї ураження, від визначення роду, виду зброї, наприклад, маркування снаряду, до ідентифікації зброї, застосованої в певний момент в певному місці.

Дослідження вибухових речовин і продуктів вибуху дозволяють визначитися, зокрема, чи не перейшли дії агресора до розряду заборонених міжнародними конвенціями, наприклад, використання хімічної зброї.

Актуальними залишаються питання розвитку новітніх технологій і їх використання в криміналістиці, судовій експертизі і різних видах процесу, наприклад, використання штучного інтелекту.

Всі судові експертизи, які прямо чи опосередковано визначають розмір шкоди і збитків, спричинених збройною агресією рф, залишаються на вістрі актуальності.

І звичайно, ніхто не звільнив судових експертів від виконання судових експертиз і досліджень, пов'язаних з побутовими питаннями: дорожньо-транспортними пригодами, втручанням в роботу приладів обліку спожитих житлово-комунальних послуг, порушеннями в сфері будівництва, пожежами (не спричиненими падінням снарядів чи їх уламків, тобто, побутовими пожежами), вбивствами, зґвалтуваннями, крадіжками тощо. Методичні питання цих та інших досліджень також висвітлюються в сучасних науково-методичних заходах.

Перелік посилань

1. За матеріалами науково-методичних та науково-практичних заходів НДУСЕ системи Міністерства юстиції України, МВС України, Прокуратури України 2019—2024 років.

УДК 343.98+ 342.9

Халюзов Єгор Сергійович,
аспірант кафедри права
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ОЦІНКА ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА, СКЛАДЕНОГО НА ЗАМОВЛЕННЯ УЧАСНИКА СПРАВИ, У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

EVALUATION OF AN EXPERT OPINION, DRAWN UP BY ORDER OF A PARTY IN THE CASE LAW OF THE ADMINISTRATIVE COURTS

У доповіді розглядаються правові підстави проведення судової експертизи на прикладі адміністративного процесу та висвітлюються наявні на теперішній час протиріччя у судовій практиці в рамках адміністративного судочинства, наводяться приклади двох взаємовиключних правових позицій адміністративних судів щодо того, як слід оцінювати поданий до суду висновок експерта, складений на замовлення учасника справи.

Ключові слова: висновок експерта; адміністративне судочинство; судова практика; протиріччя.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ, КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Матеріали VI міжнародної
науково-практичної конференції
(Київ, 20.12.2024)

Верстальник *Ігор Лущик*

Підписано до друку 25.12.2024. Формат 60 × 84/16.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 32,55. Наклад 100 прим.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України,
вул. Сім'ї Бродських, 6, м. Київ, 03057, Україна.
Тел.: +38 (044) 200-29-11, +38 (044) 200-29-29
Сайт: https://kndise.gov.ua
e-mail: info@kndise.gov.ua

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»

Свідоцтво № 3981, серія ДК.

вул. В. Стуса, 22/1, м. Київ, 03142, Україна.
Тел.: +38 (050) 462-95-48, +38 (067) 820-84-77
Сайт: https://lira-k.com.ua
e-mail: zv_lira@ukr.net